

demos

Jaargang 37
Januari 2021

ISSN 0169-1473

Een uitgave van het
Nederlands
Interdisciplinair
Demografisch
Instituut

Bulletin
over
Bevolking
en
Samenleving

1

nidi

inhoud

- 1 Demografie in het stembokje
- 5 Kiesgerechtigden met een migratieachtergrond
- 8 De realiteit van het 'Drentenieren'

Demografie in het stembokje

HARRY VAN DALEN

In de aanloop naar de verkiezingen worden met enige graagte tegenstellingen gecreëerd tussen bevolkingsgroepen. Tussen jong en oud, met en zonder migratieachtergrond, man en vrouw. Maar welke rol spelen sociaal-demografische kenmerken van kiezers als het om de partijkeuze of politieke kleur gaat? Zijn de brede volkspartijen op hun retour?

De Tweede Kamerverkiezingen komen eraan en in de strijd om de kiezer draait het niet alleen om het schrijven van een programma, maar ook om het communiceren van de boodschap zodat deze bij potentiële kiezers landt. In de aanloop naar de verkiezingen is het de kunst om aan verschillende groepen de boodschap op verschillende manieren te verkondigen. Of men beperkt zich en heeft maar één groep en derhalve ook maar één boodschap. Zo richten DENK en 50PLUS zich op een demografische groep, respectievelijk Nederlanders met een migratie-achtergrond en ouderen. Daarnaast zijn er ook partijen die traditiegetrouw jongeren aanspreken, denk aan GroenLinks. In de concurrentie om de kiezer zijn er echter meer groepen die zich bekommeren om de ouderen, jongeren en migranten en de vraag is derhalve welke aantrekkingskracht de politieke partijen uitoefenen op verschillende demografische groepen. Welke partij vindt men sympathiek of juist niet? Zijn er duidelijke onderscheidende groepen te ontdekken voor partijen of zijn er nog volkspartijen die een bindende kracht vormen voor alle groepen? Om daarachter te komen worden voor dit artikel data gebruikt die tussen december 2019 en maart 2020 zijn verzameld (zie kader bladzijde 3).

Sympathie voor partijen

Voor iedere partij is de vraag aan alle respondenten gesteld hoe sympathiek men deze partij vindt en op basis van dat antwoord is bezien in welke mate sociaal-demografische kenmerken van invloed zijn. Vinden bijvoorbeeld vrouwen meer dan mannen

Profiel van partijen naar de mate waarin mensen een partij onsympathiek/sympathiek (op een schaal 0-10) vinden, naar sociaal-demografische karakteristieken

Kenmerken:	Sympathie voor:												
	VVD	PVV	CDA	D66	GL	SP	PvdA	CU	PvdD	50PLUS	SGP	DENK	FvD
Middelbare leeftijd = basis													
Jong	0	0	0	+	++	+	+	0	++	0	0	0	0
Oud	0	--	0	0	+	0	+	0	-	++	-	-	--
Man = basis													
Vrouw	0	-	0	++	++	+	+	0	++	+	0	+	--
Geen migratie-achtergrond = basis													
Niet-westers	-	--	-	0	++	++	+	0	0	0	0	+++	0
Werknemer = basis													
Gepensioneerd	-	-	0	-	0	0	+	+	0	+	+	-	0
Werkloos	--	0	--	--	--	0	0	0	0	0	0	0	0
Arbeidsongeschikt	---	0	--	--	0	0	--	--	0	0	0	0	0
Opleiding midden = basis													
Laag	-	++	-	--	--	-	--	-	-	0	0	0	+
Hoog	+	--	+	++	++	0	++	++	+	-	0	0	-
Gemiddelde sympathie (0-10)													
Totale steekproef	4,7	3,0	4,8	4,8	4,8	4,6	5,0	4,4	4,4	4,7	3,0	1,7	2,9
Eigen aanhang	7,1	7,2	7,2	7,1	7,6	7,3	7,5	7,8	8,0	7,3	8,3	7,3	7,0

LeeftijdsvARIABLEN: jong (< 35 jaar) en oud (55 jaar en ouder), basiscategorie 35-54 jaar; migratieachtergrond betreft personen met niet-westerse achtergrond van de eerste generatie; arbeidsmarktstatus (waarbij de werknemer als basiscategorie dient); opleiding: laag (basisonderwijs tot en met vmbo); hoog (hbo of universiteit), basiscategorie is mbo en havo/vwo. De aantallen plussen en minnen geven significante toe- of afname van sympathie per partij (t.o.v. de basiscategorie) aan op een schaal van 0-10, waarbij + = minder dan 0,5 toename; ++ = 0,5-1,0 toename; +++ = meer dan 1,0 toename (en vergelijkbare duiding voor de minnen) een 0 duidt op een insignificant effect.

een bepaalde partij sympathiek? Dat is ook bekeken voor andere kenmerken te weten leeftijd, niet-westerse migratieachtergrond, en onderwijsniveau. De tabel bevat het totale beeld aan profielen waarbij een plus staat voor een kenmerk waar een partij iets sympathieker wordt gevonden dan de referentiecategorie (de werkende man van middelbare leeftijd met een middelbare opleiding), en een min iets onsympathieker; een nul duidt op niet statistisch significante effecten. Op die manier krijgt men een profiel van partijen die soms de stereotypen rond partijen bevestigen maar soms ook weer ontcrachten. De sympathie voor de VVD kent bijvoorbeeld geen uitgesproken verschillen naar leeftijd of geslacht, maar mensen in een

zwakke, afhankelijke positie, zoals werklozen en arbeidsongeschikten, hebben een duidelijke afkeer van deze partij. Die afhankelijkheid speelt ook een rol bij partijen die nu of in het recente verleden regeringsverantwoordelijkheid hebben gedragen: VVD, CDA, CU, PvdA en D66. Men ziet bij werklozen en arbeidsongeschikten dat deze partijen op veel minder sympathie (twee en in enkel geval drie minnen) kunnen rekenen dan werknemers.

De sympathie voor partijen als GroenLinks, D66 en de Partij voor de Dieren (PvdD) is bij vrouwen hoger dan onder mannen. Wellicht komt dat omdat deze partijen in het recente verleden ook veel vrouwelijke leiders en Kamerleden hebben

Foto: Roel Wijnants / Flickr

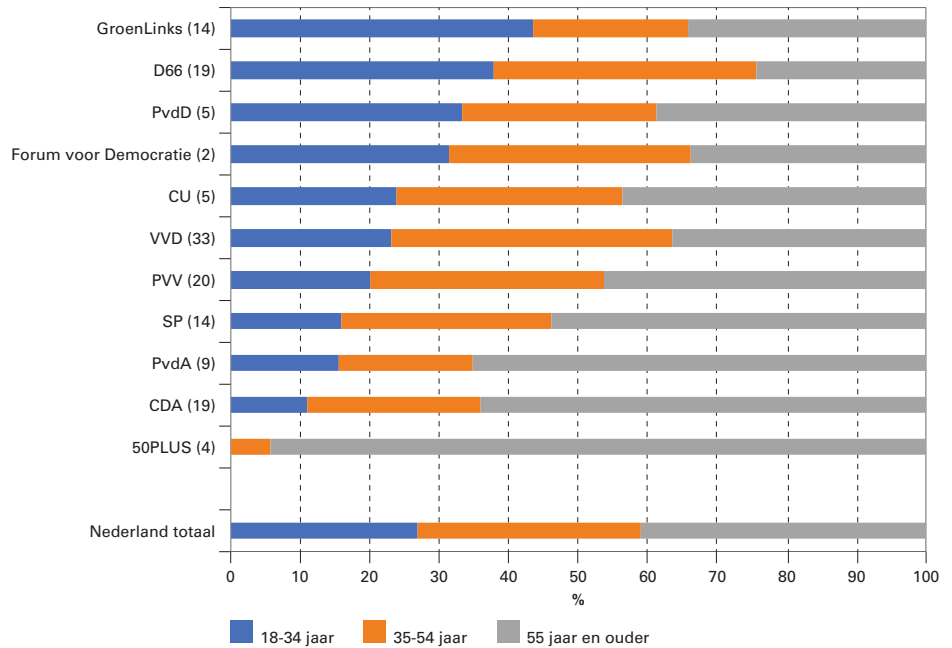
gehad en ook nu weer veel vrouwen hoog op de kieslijst hebben staan. Leeftijd speelt een grote rol bij GroenLinks (GL), de PvdD en uiteraard 50PLUS. Jongeren en jongvolwassenen (18-34 jaar) vinden GL en PvdD duidelijk sympathieker dan mensen van middelbare leeftijd. Beide partijen hebben een sterke belangstelling voor het milieu, hetgeen jongeren wellicht meer aanspreekt. Ouderen (55-plus) hebben duidelijk meer sympathie dan andere leeftijdsgroepen voor de ‘pensioenpartij’ 50PLUS. Het feit dat deze partij zich presenteert als belangenbehartiger voor ouderen in een tijd waarin het pensioenlandschap stevig wordt verbouwd zal daaraan bijdragen. Echter, voor bepaalde partijen kunnen ouderen minder sympathie opbrengen. De PVV en Forum voor Democratie (FvD) worden door 55-plussers veel onsympathieker gevonden dan door respondenten van middelbare leeftijd. Ook van het opleidingsniveau gaat een sterk effect uit bij de meeste partijen. Gevestigde partijen, zoals VVD, D66, en CDA kennen een sterke aantrekkingskracht onder hoogopgeleiden en trekken in mindere mate laagopgeleiden aan. Omgekeerd is de sympathie voor de PVV sterker onder laagopgeleiden en stoot deze partij hoogopgeleiden af. Dit geldt in mindere mate voor de sympathie voor het FvD. Speelt ook migratieachtergrond een rol? Dit kan een factor van belang zijn omdat de groep niet-westerse migranten in onze samenleving omvangrijk is (ongeveer 14% van de bevolking in 2020). De sterke sympathie onder migranten voor DENK ligt voor de hand. Of die voorkeur na het vele geruzie binnen de partij nog steeds zo is zal moeten blijken. Voorts speelt migratieachtergrond een rol bij de sympathie voor GL en SP. Opvallender is wellicht dat niet-westerse migranten geen afkeer hebben van Forum voor Democratie, terwijl men die afkeer wel duidelijk voelt voor de PVV. Beide partijen keren zich tegen de multiculturele samenleving en de zogenoemde ‘massa-immigratie’, maar de PVV doet dat blijkbaar minder omfloerst dan FvD.

Aantrekkingskracht naar leeftijd en opleiding

De sympathie voor een partij hoeft niet te betekenen dat men ook op een partij stemt. Om te zien of de sympathieën naar kenmerken ook sporen met het (potentiële) stemgedrag worden twee belangrijke kenmerken onder de loep genomen: opleiding en leeftijd. In figuur 1 is de stemvoorkeur uitgebeeld naar leeftijdsgroepen als er verkiezingen zouden plaatsvinden op het moment waarop men de vragenlijst invulde. Om te zien of een partij representatief is voor de bevolking is de verdeling op landelijk niveau naar leeftijdsgroepen weergegeven. GL en D66 trekken veel jongeren en partijen als PvdA, CDA en 50PLUS veel ouderen.

Als we naar de stemvoorkeur naar opleiding kijken in figuur 2 dan valt op dat de hoger opgeleiden een sterke voorkeur hebben voor D66, op de voet gevolgd door VVD, GL en PvdD. In historisch perspectief is dit wel opvallend. Vroeger had de PvdA immers de naam een partij voor intellectuelen te zijn; tegenwoordig heeft blijkbaar D66 de voorkeur.

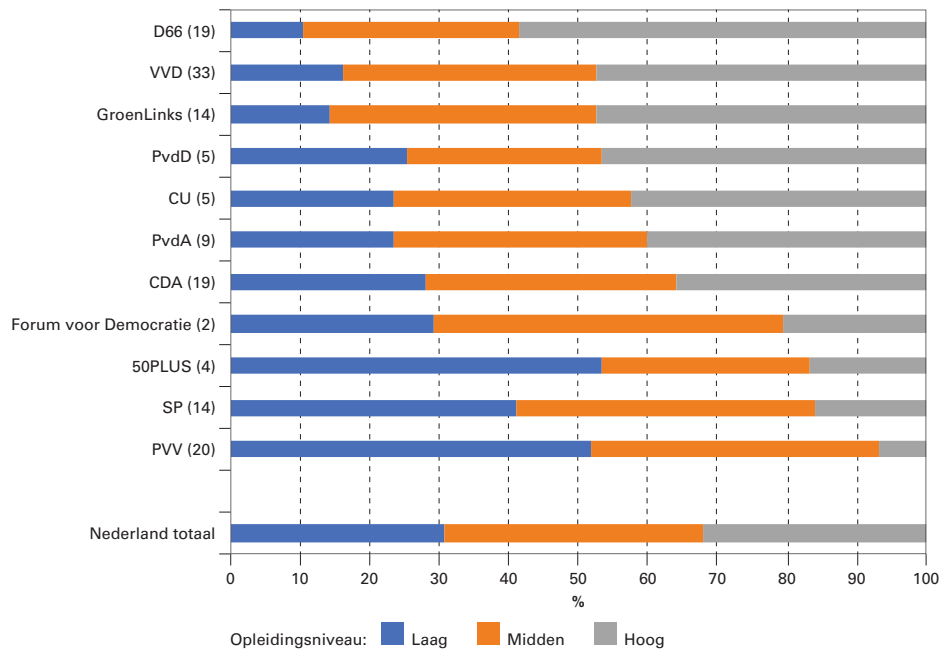
Figuur 1. Samenstelling kiezersgroep^a per partij naar leeftijdsklasse jong en oud (percentages), gerangschikt naar percentage jonge kiezers (tussen haakjes het aantal zetels in Tweede Kamer verkiezingen 2017)

^(a) Gebaseerd op de vraag: Op welke partij zou men stemmen als er nu verkiezingen zouden zijn? Noot: de achterban van 50PLUS is hier weergegeven voor 35-54 jaar en 55 jaar en ouder, nadere uitsplitsing wijst uit dat de partij voor 100% uit 50-plussers bestaat. De SGP en DENK zijn uit deze figuur weggelaten omdat de aantallen te klein zijn om een betrouwbaar beeld te schetsen.

Bron data: LISS (2020) en CBS-statline voor Nederlandse bevolkingscijfers.

Figuur 2. Samenstelling kiezersgroep^a per partij naar opleidingsniveau (percentages), gerangschikt naar percentage hoogopgeleiden (tussen haakjes het aantal zetels in Tweede Kamerverkiezingen 2017)

^(a) Gebaseerd op de vraag: Op welke partij zou men stemmen als er nu verkiezingen zouden zijn? Laag = basisonderwijs en vmbo; Midden = havo, vwo of mbo; Hoog = hbo en wo.

Bron data: LISS (2020) en CBS-statline voor Nederlandse bevolkingscijfers.

DATA: POLITIEK EN DEMOGRAFIE

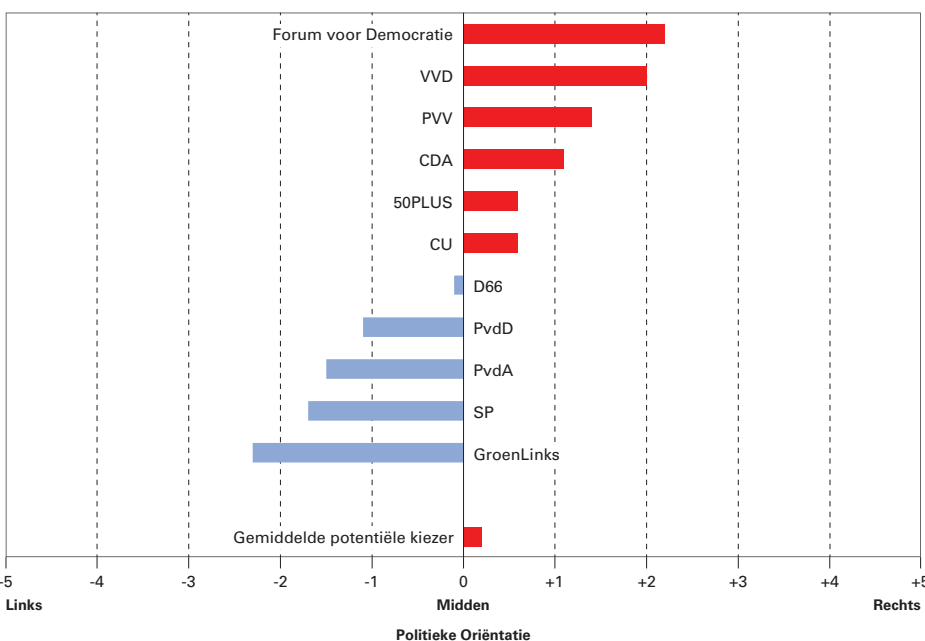
De data waarop dit artikel is gebaseerd komen van het LISS-panel van CentERdata van Tilburg University. Het gaat hier specifiek om de 12^e golf van de module ‘Politiek en waarden’ van de LISS Core Study. Dit is een longitudinaal panelonderzoek dat een breed scala aan sociale kerninformatie beschikbaar stelt over de panelleden. De dataverzameling vond plaats in drie delen tussen december 2019 en maart 2020 met een response van 88 procent, waarbij de aantallen respondenten variëren tussen 5420 en 5887. Uiteraard kunnen veranderingen binnen partijen die na maart 2020 plaatsvonden niet van invloed zijn op deze resultaten.

Foto: Roel Wijnants / Flickr

Lager opgeleiden hebben een uitgesproken voorkeur voor PVV, SP en 50PLUS. FvD trekt niet buitengewoon veel laagopgeleiden aan, maar wel een brede middencategorie en relatief weinig hoogopgeleiden. Misschien is het wel opvallender dat de meeste partijen niet meer echt ‘volks’ zijn, in de zin dat zij een goede afspiegeling vormen van hoog en laag in de maatschappij. Afgemeten aan het landelijk gemiddelde (onderaan figuur 2) komen alleen CDA en de PvdA nog in die buurt. Daar staat weer tegenover dat zij beide een vergrijsde achterban delen en qua omvang ook een veel kleinere achterban dan in het verleden kennen.

Figuur 3. Hoe links of rechts vinden de kiezers zichzelf per partij? Naar partijkeuze voor (fictieve) Tweede Kamerverkiezingen in januari-februari 2020

De figuur is gebaseerd op de vragen: “Op welke partij zou men stemmen als er nu verkiezingen zouden zijn?” en “In de politiek wordt soms gesproken over “links” en “rechts”. Waar zou u zich op deze schaal plaatsen, waarbij 0 links en 10 rechts betekent?” De figuur is een transformatie waarbij -5 links, +5 rechts en 0 het politieke midden is. De ‘weet niet’ categorie (12%) voor deze vraag is buiten beschouwing gelaten. De gemiddelde kiezer omvat iedereen van 18 jaar en ouder die de links-rechts vraag beantwoord heeft.

Bron: LISS, 2020.

Links of rechts?

Tot slot is de vraag gesteld of en in welke mate dezelfde factoren bepalen hoe links of rechts de kiezer zichzelf ziet. Het meest opvallende is dat hoger opgeleiden, vooral universitair geschoolden, een sterke neiging naar links hebben. Daarnaast valt op dat vrouwen een sterkere voorkeur voor links hebben dan mannen, evenals respondenten met een migratieachtergrond. Leeftijd heeft in weerwil van het beeld – hoe ouder hoe conservatiever – niet een robuust effect op de links-rechtsoriëntatie. Om het beeld met de partijkeuze te completeren biedt figuur 3 een inzicht in hoe de match tussen partijen en hun mogelijke kiezers uitpakt. Wederom is hier de stemvoorkeur gebaseerd op de vraag op welke partij men zou stemmen als de verkiezingen op het moment van de peiling (begin 2020) zouden plaatsvinden.

Hoewel het afgelopen jaar vaak is gesproken over hoe links de partijen zijn geworden, is dat beeld niet terug te vinden in de oriëntatie van de aanhangers. Zo kwam premier Rutte in een Kamerdebat over de coronacrisis van april vorig jaar nog met de ferme uitspraak “We zijn natuurlijk een land dat in de kern diep-socialistisch is.” Uit de figuur blijkt dat de Nederlandse kiezer weinig op heeft met een extreem “rechts” wereldbeeld, en eigenlijk ook niet extreem-links of “diep socialistisch” is. De gemiddelde kiezer schommelt rond het midden – een tikkeltje behoudend – waarbij D66 het midden nog het dichtst benadert.

Stuifzand?

Hoewel deze informatie een kijkje biedt op de beleving van de Nederlandse kiezer, geeft dit uiteraard geen houvast voor een betrouwbare voorspelling van de verkiezingsuitslagen. Meer dan in andere jaren lijken daarbij onzekerheden een grote rol te gaan spelen. Partijen, denk aan DENK, FvD en 50PLUS, die ruzie en scheuringen kennen vormen uiteraard een bron van onzekerheid die weer de nodige verschuivingen kan opleveren. Maar men moet ook de onzekerheden rond de coronacrisis en de nasleep daarvan niet uitvlaken. Met evenveel gemak kan dit een bron van onrust en onbehagen zijn waarbij oppositiepartijen, zowel links als rechts, garen kunnen spinnen. Omgekeerd, kan het gebruik van het vaccin perspectief bieden op een terugkeer naar een normale samenleving, hetgeen de bestaande regeringspartijen stemmenwinst zou kunnen opleveren. Er blijft genoeg te speculeren over de verkiezingsuitslagen, want eigenlijk is het Nederlandse politieke landschap niet zozeer “diep socialistisch” maar, zoals de socioloog Kees Schuyt het eens kenschetste, een “stuifzandsamenleving”.

Harry van Dalen, NIDI-KNAW, Rijksuniversiteit Groningen, en Tilburg University, e-mail: dalen@nidi.nl

LITERATUUR:

- Dalen, H.P. van, A. Klamer en K. Koedijk (2015), Het gekantelde wereldbeeld van economen, *Me Judice*, 16 maart 2015.
- Schuyt, K. (2005), *De stuifzandsamenleving*, Meulenhoff, Amsterdam.

Kiesgerechtigden met een migratieachtergrond

MARCEL LUBBERS

Voor de aanstaande Tweede Kamerverkiezingen zijn er zo'n twee en een half miljoen kiesgerechtigden met een migratieachtergrond. Dat is bijna 1 op de 5 kiesgerechtigden. Deze groep wordt steeds diverser, hoewel de klassieke migratielanden Suriname en de voormalige Nederlandse Antillen, Marokko en Turkije nog altijd 40 procent van het totaal voor hun rekening nemen.

Op basis van gegevens van het Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS), weten we dat er in Nederland op peildatum 1 januari 2020 bijna twee en een half miljoen kiesgerechtigden voor de Tweede Kamerverkiezingen zijn met een migratieachtergrond. Deze Nederlanders hebben tenminste één ouder die in het buitenland geboren is, zijn 18 jaar of ouder en hebben de Nederlandse nationaliteit, waarmee zij kiesgerechtigd zijn voor de Tweede Kamerverkiezingen (voor andere verkiezingen gelden weer andere criteria; het gaat hier alleen om de Tweede Kamerverkiezingen). Dit is bijna 18 procent van het totaal aantal kiesgerechtigden. Hoe groot is het aantal kiesgerechtigden naar herkomst en welk deel van de eerste en tweede generatie Nederlanders met een migratieachtergrond heeft ook kiesrecht voor de Tweede Kamerverkiezingen? Om daar licht op te werpen worden deze gegevens hier voor het eerst gepresenteerd.

Kiesgerechtigden met migratieachtergrond naar herkomst

Het CBS maakt onderscheid in Nederlanders met een 'westerse' en een 'niet-westerse' migratieachtergrond. Een niet-westerse migratieachtergrond omvat alle herkomstlanden uit Azië, Afrika en Latijns-Amerika, inclusief Turkije, maar zonder Indonesië en Japan. Voor mensen met een Indonesische migratieachtergrond geldt dat de grootste groep te herleiden is tot een Nederlands-Indische achtergrond. Van alle Nederlandse kiesgerechtigden met een migratieachtergrond is de groep met herkomst Indonesië het grootste (328.000). De tweede grootste groep heeft een Surinaamse migratieachtergrond (292.000), gevolgd door de kiesgerechtigden met een Turkse (257.000) of Marokkaanse (251.000) migratieachtergrond. De groep kiesgerechtigden met een Duitse migratieachtergrond is vrijwel even groot (247.000). De tien grootste herkomstlanden staan weergegeven in figuur 1.

De laatste jaren is er veel aandacht geweest voor vluchtelingen uit Syrië. De omvang van deze groep is sterk gegroeid. Toch is het aantal kiesgerechtigden onder hen nog beperkt: zo'n 13.000 (ongeveer 20% van de Syriërs in Nederland). Er zijn 27 andere herkomstlanden met een grotere groep kiesgerechtigden. De beperkte omvang van de kiesgerechtigde Syriërs is te herleiden naar het feit dat het grootste deel pas recent in Nederland is en daarmee maar in beperkte mate de Nederlandse nationaliteit heeft. Als buiten-

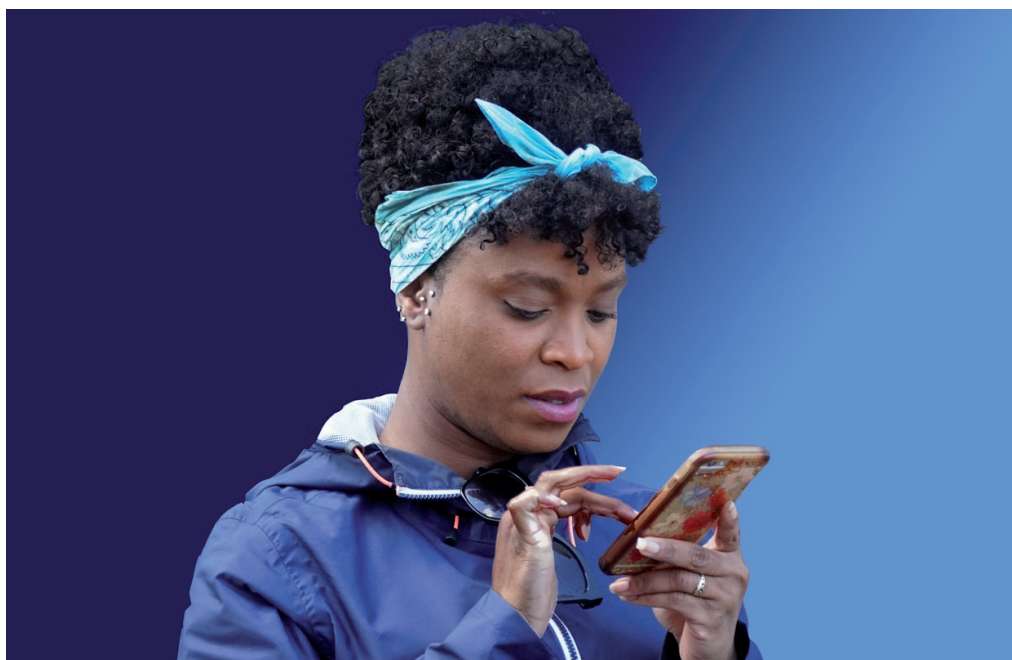
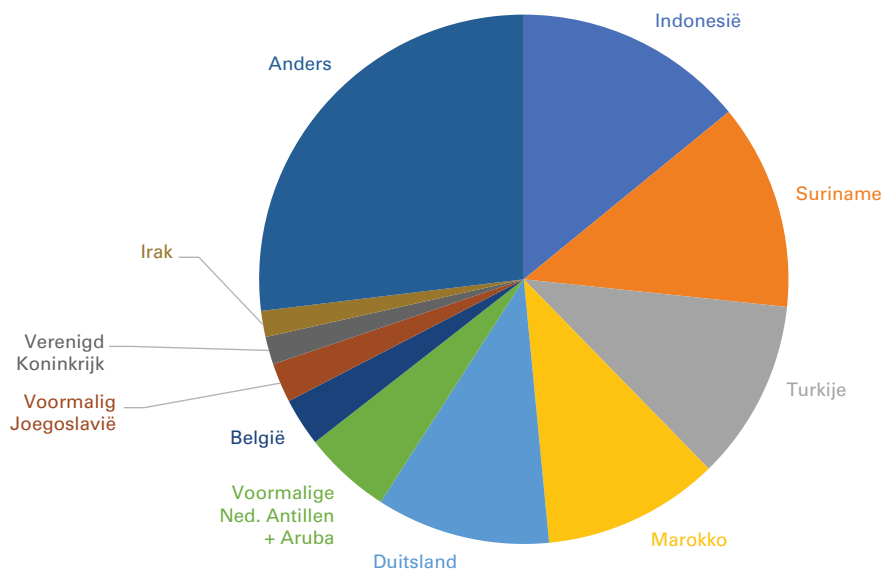

Foto: RoelWijnants / Flickr

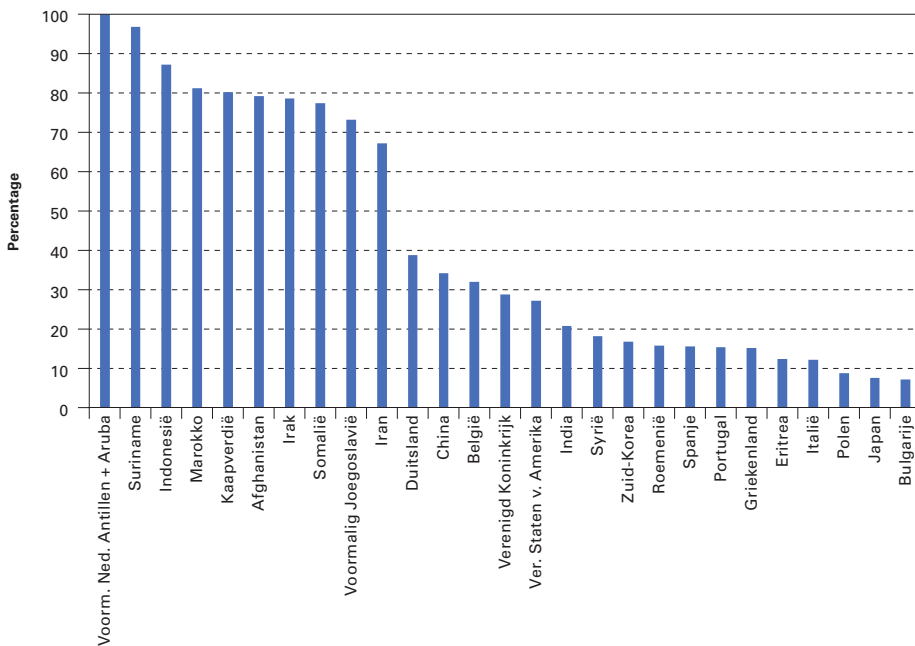
lander (dat is de term die de overheid hiervoor formeel gebruikt) kun je na vijf jaar legaal woonachtig te zijn in Nederland die nationaliteit aanvragen (of eerder, als je gebruik kunt maken van de zogenoemde 'optieregeling', die bijvoorbeeld van toepassing is als je drie jaar gehuwd bent met

Figuur 1. Verdeling kiesgerechtigden voor de Tweede Kamerverkiezingen met een migratieachtergrond naar herkomstland, 1 januari 2020

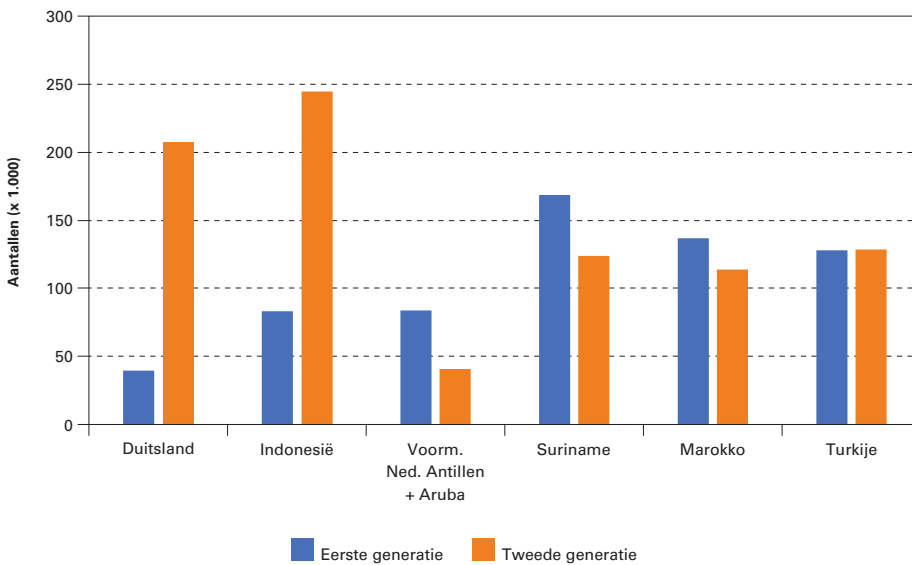
Bron: CBS (2020).

Figuur 2. Aandeel kiesgerechtigden voor de Tweede Kamerverkiezingen met een eerste generatie migratieachtergrond (als percentage van het totaal aantal geregistreerde inwoners van 18 jaar of ouder met betreffende eerste generatie migratieachtergrond, selectie van herkomstlanden), 1 januari 2020

Bron: CBS (2020).

Figuur 3. Omvang van de eerste en tweede generatie kiesgerechtigden voor de Tweede Kamerverkiezingen, naar de grootste herkomstgroepen, 1 januari 2020

Bron: CBS (2020).

een Nederlander of bijvoorbeeld komt uit een ander EU-land).

Voor de migrantengroepen die relatief kort in Nederland verblijven, zal gelden dat het aandeel dat kiesrecht heeft voor de Tweede Kamerverkiezingen laag is. Dit gaat onder andere op voor de omvangrijke groep Polen in Nederland. Van de 143.000 Polen die geregistreerd staan als inwoner van Nederland op 1 januari 2020, hebben er 12.500 kiesrecht voor de Tweede Kamerverkiezingen. Dat is nog geen 10 procent. Figuur 2 geeft een overzicht van het aandeel dat kiesrecht heeft onder Nederlanders met een eerste generatie migratieachtergrond uit betreffend herkomstland. Onder de Bulgaren is dat aandeel het laagst (7%); onder Roemenen meer dan het dubbele van de Bulgaren (bijna 16%). Onverwacht laag is het percentage kiesgerechtigden onder Japanners van de eerste generatie (bijna 8%). Het aandeel onder migranten uit de Zuid-Europese landen is eveneens laag. Het percentage kiesgerechtigden onder Italianen, Grieken, Portugezen en Spanjaarden ligt rond de 15 procent. Deels is dit toe te schrijven aan de sterke groei van deze groepen in het laatste decennium, maar het kan er ook op wijzen dat zij die zijn gebleven sinds de jaren zestig maar in beperkte mate de Nederlandse nationaliteit hebben aangevraagd. Het percentage kiesgerechtigden onder eerste generatie migranten uit Groot-Brittannië, de Verenigde Staten en België ligt iets hoger rond de 30 procent; onder de Duitsers bijna 40 procent.

Van de migranten uit Turkije heeft 67 procent kiesrecht in Nederland, waar het onder migranten uit Marokko 81 procent is. Ook dit verschil is deels toe te schrijven aan het feit dat migratie uit Turkije in het laatste decennium beduidend hoger ligt dan migratie uit Marokko. Recente Turkse migranten zullen nog niet de Nederlandse nationaliteit hebben. De cijfers voor hen die afkomstig zijn uit Afghanistan, Irak, Somalië en in mindere mate Iran, en die voornamelijk de vluchtelingenstatus hebben gekregen in Nederland, zijn vergelijkbaar: zo'n twee derde heeft kiesrecht. Dit zal waarschijnlijk op termijn ook het beeld worden onder de Syrische vluchtelingen. Het hoogste aandeel kiesgerechtigden is te vinden onder migranten afkomstig uit de voormalige Nederlandse koloniën; zij hebben voor het overgrote deel de Nederlandse nationaliteit.

Kinderen van migranten: de tweede generatie bijna volledig kiesgerechtigd

Voor de Nederlanders met een Turkse migratieachtergrond geldt sinds kort dat de omvang van de tweede generatie kiesgerechtigden groter is dan de eerste generatie kiesgerechtigden (figuur 3). Onder Nederlanders met een Marokkaanse achtergrond geldt dit (nog) niet. Onder Duitsers is de tweede generatie kiesgerechtigden beduidend groter dan de eerste generatie. Dit geldt ook voor Nederlanders waarvoor Indonesië het herkomstland is. Onder de Nederlanders met een achtergrond uit Suriname of de voormalige Nederlandse Antillen en Aruba geldt juist dat de eerste generatie met kiesrecht groter is dan de

DATA VERKIEZINGSONDERZOEK

Rondom de komende Tweede Kamerverkiezingen wordt weer het Nationaal Kiezers Onderzoek gehouden, een initiatief van de Stichting Kiezers Onderzoek Nederland (SKON), in samenwerking met het Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS). Daarin is voor het eerst in het bijzonder aandacht voor kiezers met een migratieachtergrond. Het Nationaal Kiezers Onderzoek (NKO) wordt sinds 1970 uitgevoerd, waarmee het één van de langstlopende surveyonderzoeken van Nederland is. Soms werd er alleen een vragenlijst na de verkiezingen afgenomen, maar dikwijls bestond het onderzoek uit een voor- en nameting. Zo ook deze keer rondom de verkiezingen van 17 maart 2021. De voormeting vindt plaats in de weken voor de verkiezingen; de nameting gelijk na de verkiezingen. Omdat kiesgerechtigden met een niet-westerse migratieachtergrond in het verleden vaak ondervertegenwoordigd bleken, zoals in veel surveyonderzoek, is er bij het NKO rondom de komende verkiezingen gekozen voor een extra steekproef onder kiesgerechtigde Nederlanders met een dergelijke migratieachtergrond. SKON werkt daartoe samen met het CBS. Het onderzoek wordt mogelijk gemaakt door Odissei en het RSCR van de Radboud Universiteit.

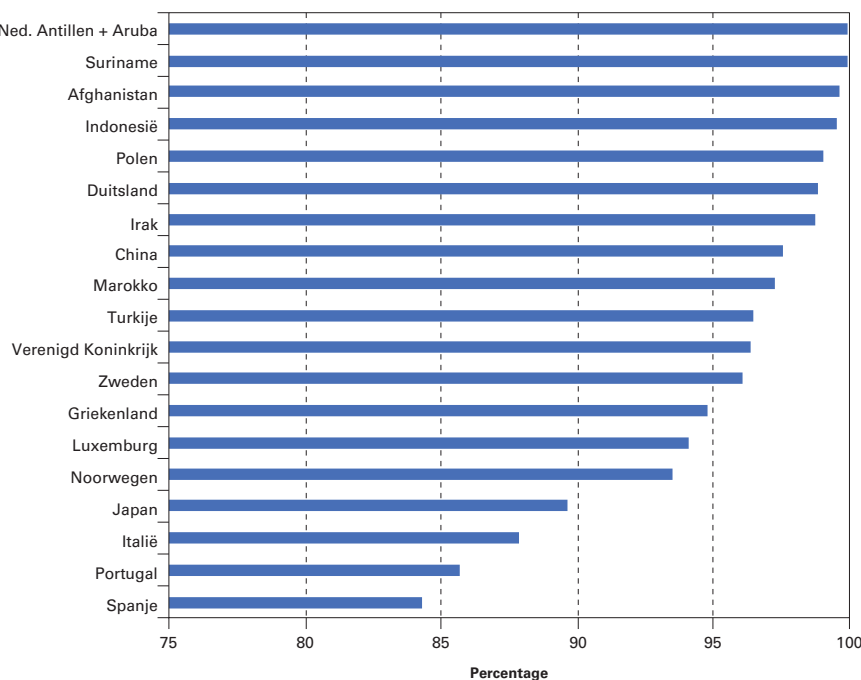
tweede generatie. Deze eerste generatie is (nog) groter in omvang dan de tweede generatie en vrijwel de gehele eerste generatie met deze herkomst heeft kiesrecht.

Nederlanders met een migratieachtergrond van de tweede generatie hebben voor het overgrote deel kiesrecht. Voor vrijwel alle herkomstgroepen geldt dat dit (bijna) 100 procent is. Een kind krijgt bij geboorte automatisch de Nederlandse nationaliteit als de moeder de Nederlandse nationaliteit heeft of als de vader de Nederlandse nationaliteit heeft en gehuwd is met de moeder. Van de 18-jarigen en ouder van de tweede generatie heeft vrijwel iedereen kiesrecht voor de Tweede Kamerverkiezingen (en dus de Nederlandse nationaliteit). In figuur 4 is voor een selectie van herkomstlanden weergegeven wat het aandeel met kiesrecht in de tweede generatie is. Het laagste aandeel kiesgerechtigden binnen de tweede generatie bestaat onder Nederlanders met een Spaanse, Portugese of Italiaanse achtergrond. Hoogstwaarschijnlijk hebben de gastarbeiders uit deze landen die in de jaren zestig en zeventig naar Nederland kwamen, niet de Nederlandse nationaliteit voor hun kinderen aangevraagd en hebben zij evenmin zelf die stap gezet in hun volwassen leven.

Kiesgedrag

Het totaal aantal kiesgerechtigden voor de Tweede Kamerverkiezingen met een migratieachtergrond is aanzienlijk. Zo'n twee en een half miljoen kiesgerechtigde Nederlanders hebben een migratieachtergrond. Op een totale kiesgerechtigde bevolking van zo'n 13 miljoen, betekent dit dat ongeveer een op de vijf kiesgerechtigden in ons land een migratieachtergrond heeft. Doorgaans geldt dat met een langere verblijfsduur, het aandeel kiesgerechtigden in een herkomstgroep toeneemt. Al met al vormen de kiesgerechtigden met een migratieachtergrond een belangrijke stemmacht. Uit eerder onderzoek weten we dat kiesgerechtigden met een niet-westerse migratieachtergrond in sterke mate op de PvdA stemmen. In 2017 kanteelde dit echter, toen de nieuwe partijen DENK en Artikel 1 voor een groot deel deze positie overnamen. In wijken als de Schilderswijk in Den Haag, Delfshaven en Feijenoord in Rotterdam, Amsterdam-Nieuw-West en Overvecht en Kanaleneiland in Utrecht, werd in veel stembureaus DENK de grootste. In sommige stembureaus haalde DENK zelfs de absolute meerderheid. Artikel 1 werd de grootste partij in verschillende stembureaus in de Bijlmer. De PvdA, die in 2017 over de gehele linie flinke klappen kreeg, bleef in slechts 11 stembureaus over heel Nederland de grootste partij (onder alle kiezers), maar waarvan er toch nog zeven in de Bijlmer lagen. Uit eerder onderzoek weten we dat migratieachtergrond een belangrijke voorspeller is voor het stemmen op partijen en op kandidaten met een migratieachtergrond. Voor de komende verkiezingen is het de vraag welke partijen erin zullen slagen welke groepen kiezers met een migratieachtergrond naar zich toe te trekken. Het Nationaal Kiezers Onderzoek dat weer zal worden uitgevoerd rondom de Tweede

Figuur 4. Aandeel kiesgerechtigden voor de Tweede Kamerverkiezingen binnen de tweede generatie met een migratieachtergrond naar (een selectie van) herkomstlanden, 1 januari 2020

Bron: CBS (2020).

Kamerverkiezingen van 17 maart 2021 zal inzicht geven in het kiesgedrag van de Nederlandse bevolking met daarbij voor het eerst bijzondere aandacht voor het kiesgedrag van Nederlanders met een niet-westerse migratieachtergrond.

Marcel Lubbers, Universiteit Utrecht, ERCOMER, e-mail: m.lubbers@uu.nl

LITERATUUR:

- CBS (2020), Bevolking naar geslacht, leeftijd, generatie en migratieachtergrond, 1 januari. Verkregen via de CBS-dataportal.
- CBS (2020), Kiesgerechtigden naar generatie en herkomstland. Tabel op maat, verkregen van het CBS.
- Zwan, R. van der, J. Tolsma en M. Lubbers (2020), Under what conditions do ethnic minority candidates attract the ethnic minority vote? How neighbourhood and candidate characteristics affected ethnic affinity voting in the Dutch 2017 parliamentary elections. *Political Geography*, 77, maart 2020, 102098.
- Vermeulen, F., E. Hartevelde, A. van Heelsum en A. van der Veen (2018), The potential of immigrant parties: insights from the Dutch case. *Acta Politica*, 55, pp. 432-453.

De realiteit van het ‘Drentenieren’

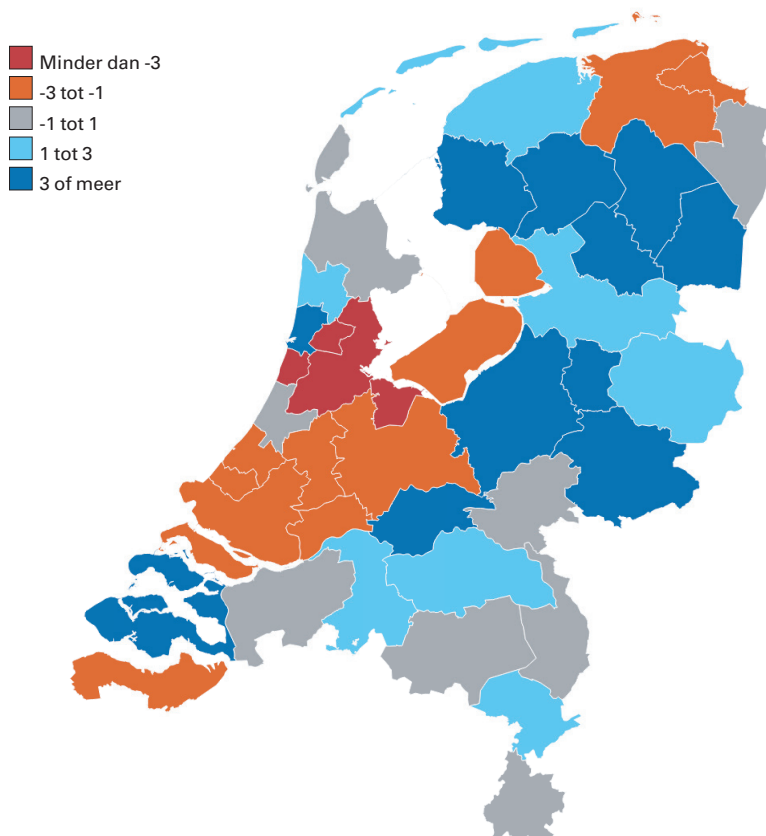
Zestigers zijn honkvast en verhuizen maar weinig naar een andere regio. Vlak na pensionering doen zij dit wel wat vaker. Drenthe, Gelderland en Zeeland zijn veel gekozen bestemmingen. Zestigers trekken per saldo juist weg uit de Randstad.

Pensionering kan voor zestigers een mogelijkheid bieden om naar een andere regio te verhuizen omdat de noodzaak om dichtbij het werk te wonen komt te vervallen. De realiteit is echter dat mensen tussen hun 60ste en 75ste levensjaar het minst verhuizen: in 2019 verhuisde ruim 10 procent van de totale bevolking en slechts 4 procent van de zestigers, waarvan iets minder dan de helft naar een andere gemeente. In de leeftijdsspecifieke cijfers over verhuizingen tussen gemeenten is met het blote oog bovendien nauwelijks een piek te onderscheiden rond de AOW-leeftijd. Dit suggereert dat stoppen met werken geen aanleiding vormt om naar een andere regio te verhuizen. Dit kan komen doordat de partner nog werkt waardoor er nog steeds binding is met een werklocatie, maar het kan ook te maken hebben met de sterke variatie in de exacte leeftijd waarop mensen stoppen met werken. Daarom onderzocht het Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS) het verband tussen pensionering en verhuizingen op individueel niveau.

Uit dit onderzoek blijkt dat zestigers wel degelijk vaker over lange afstand verhuizen in het jaar dat zij stoppen met betaald werk. Van de zestigers die in 2016 stopten met werken verhuisde één procent in datzelfde jaar over een afstand van minstens 25 kilometer. Dat is 2,5 keer zo vaak als leeftijdsgenoten die nog wel betaald werk verrichtten en bijna twee keer zo vaak als degenen die al langer dan drie jaar geleden gestopt waren met werken. Zestigers die tussen een en drie jaar gestopt zijn met werken verhuisden vaker over een lange afstand dan degenen die al langer niet meer werkten, maar minder vaak dan de recentelijk gepensioneerden. Dit wijst erop dat de verhuismobilititeit over een lange afstand afneemt naarmate mensen langer geleden gestopt zijn met werken. Verhuizingen over kortere afstand hangen, zoals verwacht, nauwelijks samen met pensionering.

Het geografische beeld van de verhuisbewegingen verraadt een voorkeur bij zestigers voor meer landelijke woonomgevingen. Veel gebie-

Saldo binnenlandse verhuizingen van zestigers in Nederland, 2019, per 1.000 zestigers

Bron: CBS

DEMOS verschijnt 10 x per jaar en wil de kennis en meningsvorming over bevolkingsvraagstukken bevorderen.

Een abonnement op DEMOS is gratis. U kunt uw aanvraag indienen via: demos@nidi.nl of via onze site: nidi.nl/nl/demos/

Bij gehele of gedeeltelijke overname van artikelen dient men een volledige bronvermelding te gebruiken. Graag ontvangt de redactie een bewijsexemplaar. De personen op de foto's komen niet in de tekst voor en hebben geen relatie met hetgeen in de tekst wordt beschreven.

Het NIDI is een instituut van de Koninklijke Nederlandse Akademie van Wetenschappen (KNAW) en is geaffilieerd met de Rijksuniversiteit Groningen. Het NIDI houdt zich bezig met onderzoek naar bevolkingsvraagstukken.

colofon

DEMOS	is een uitgave van het Nederlands Interdisciplinair Demografisch Instituut (NIDI).
Redactie	Harry van Dalen, hoofdredacteur Nico van Nimwegen, redacteur Peter Ekamper, (web)redacteur Jaap Oude Mulders, redacteur Fanny Janssen (RUG), redacteur
Adres	NIDI/DEMOS Postbus 11650 2502 AR 's-Gravenhage
Telefoon	(070) 356 52 00
E-mail	demos@nidi.nl
Internet	demos.nidi.nl/ / www.nidi.nl
Abonnementen	gratis
Druk Opmaak	Koninklijke Van der Most www.up-score.nl

den buiten de Randstad krijgen er door verhuizingen per saldo zestigers bij (zie kaart). Dit gold in 2019 het sterkst voor Drenthe en de Achterhoek. Ook de Veluwe, delen van Friesland, enkele gemeenten aan de Noordzeekust en Zeeland (exclusief Zeeuws-Vlaanderen) kregen er naar verhouding veel zestigers bij. Uit de Randstad vertrokken naar verhouding de meeste zestigers. Hoewel dit een beeld kan oproepen van mobiele zestigers moeten we echter wel de andere realiteit in het achterhoofd houden dat zestigers meer dan jongere leeftijdsgroepen tevreden zijn met hun woonomgeving en vooral gehecht zijn aan hun buurt. Daarnaast speelt familie een belangrijke rol. Als de ouders, kinderen en/of kleinkinderen van de zestigers dichtbij wonen verhuizen zij veel minder vaak naar een andere regio.

Niels Kooiman, Centraal Bureau voor de Statistiek, e-mail: c.kooiman@cbs.nl

LITERATUUR:

- Kooiman, N. (2020), Een analyse van het verhuisgedrag van zestigers. *Statistische Trends*, Den Haag / Heerlen: Centraal Bureau voor de Statistiek.